

MARIA STRZESZEWSKA

STUDIUM ZAGADNIEN SPOŁECZNYCH I GOSPODARCZYCH WSI
KATOLICKIEGO UNIwersYTETU LUBELSKIEGO

W roku akad. 1945/46 powstało przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. Jego celem było „teoretyczne i praktyczne przygotowanie słuchaczy do pracy w zakresie społecznym i gospodarczym na terenie wsi” (§ 2)¹, w szczególności zaś przygotowanie do pracy pracowników administracyjnych, spółdzielczych i działaczy wiejskich, kształcenie inteligencji wiejskiej w zakresie wiedzy ekonomicznej, społecznej i kulturalnej.

Od dawna istniała w Polsce potrzeba stworzenia takiego studium o charakterze szkoły wyższej, jeszcze przed drugą wojną światową dyskutowano na ten temat, usiłując w ten sposób zaradzić brakom i niedomaganiom w tej dziedzinie.

Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi powstało na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z inicjatywy profesorów Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych przy współdziałaniu Wydziału Rolnego Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, jak również przy poparciu Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, Związku Nauczycielstwa Polskiego i Uniwersytetów Ludowych².

Dnia 20 VII 1945 r. zapadła uchwała Rady Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL-u, którą Senat Akademicki KUL-u zatwierdził dnia 27 VII 1945 r.³, o utworzeniu Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. Również na wniosek tegoż Wydziału został wybrany dyrektor Studium. Został nim prof. dr Czesław Strzeszewski. Pismo Ministerstwa Oświaty, powołujące Studium do życia, nadeszło w październiku 1945 r.⁴ Pierwszy wykład inauguracyjny zajęcia odbył się dnia 12 XI 1945 r.⁵

¹ Statut Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

² J. Turowski. *Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi. W: Księga jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*. Lublin 1969 s. 249.

³ Tamże s. 128.

⁴ „Upoważniam Senat Akademicki Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego do uruchomienia wspólnie z Uniwersytetem Marii Curie Skłodowskiej Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim na zasadach zawartych w Statucie. Zatwierdzenie Statutu nastąpi w najbliższym czasie”. Za Ministra (—) W. Bieńkowski, Podsekretarz Stanu (Pismo Ministerstwa Oświaty z 19 X 1945 r. N. IV-2495/45/N — Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

⁵ J. Gajek. *Socjologia ogólna. Cz. I. Lublin 1946 (wstęp)*.

Statut Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u został zatwierdzony najpierw przez Wielkiego Kanclerza KUL-u⁶, a następnie przez Ministerstwo Oświaty⁷. Według tego Statutu Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego stanowi dwuletnie „specjalne Studium w obrębie Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego” (§ 1). Studium kieruje dyrektor, który przewodniczy Radzie Studium i przyjmuje słuchaczy, jest on wybierany przez Senat Akademicki KUL-u na wniosek Rady Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL-u na okres trzyletni (§ 5). Rada Studium, do której wchodzi rektor KUL-u, dziekan Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL-u oraz profesorowie, zastępcy profesorów i docenci Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi, zajmuje się sprawami naukowymi, pedagogicznymi i gospodarczymi Studium (§ 7). Pierwszych wykładowców powołała Rada Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL-u na wniosek dyrektora Studium (§ 8).

Program Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u obejmował dwa lata, ale już w sierpniu 1946 r. starano się o zmianę Statutu, która miała przekształcić Studium z dwuletniego na trzyletnie, zapewniając słuchaczom po ukończeniu III roku możliwość uzyskania niższego akademickiego stopnia naukowego. Inicjatywa wyszła oddolnie ze strony słuchaczy. Rada Studium uchwaliła projekt zmiany Statutu na posiedzeniu w dniu 8 VIII 1946 r.⁸ na podstawie ankiety przeprowadzonej wśród słuchaczy, w której 99% uczestników wypowiedziało się za przekształceniem Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u z dwuletniego na trzyletnie. Projektowano trzy specjalizacje na III roku: pedagogiczno-społeczną, samorządowo-gospodarczą i spółdzielczo-gospodarczą. Zasięgano opinii w tej sprawie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych, Biura Planowania Wsi przy Ministerstwie Odbudowy i Komisji Szkół Wyższych Rady Wychowania Spółdzielczego. Wszystkie opinie były jak najbardziej przychylne i wypowiadały się za poszerzeniem studiów⁹. Jednak Ministerstwo Oświaty nie wyraziło zgody na utworzenie III roku na Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u.¹⁰

Tak więc studia trwały dwa lata i obejmowały następujące przedmioty:

I rok

5 godz.	Encyklopedia gospodarstwa wiejskiego	prof. dr S. Lewicki
1 „	Historia Polski ze szczególnym uwzględnieniem historii wsi	prof. dr Cz. Strzeszewski
4 „	Ekonomia społeczna	doc. dr J. Dobrzański
2 „	Historia wsi	dr W. Adamczyk dr F. Kącki

⁶ Pismo Kurii Biskupiej w Lublinie z 26 I 1946 r. nr 314 (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

⁷ „[...] na podstawie § 69 Statutu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (Dz. Urz. M. W. R. i O. P. nr 3 p. 9 z 1939 r.)” (Pismo Ministerstwa Oświaty z 19 II 1946 nr IV-1158/46 — Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

⁸ Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.

⁹ Tamże.

¹⁰ Pismo Ministerstwa Oświaty z 9 VI 1949 r. nr IV SH-6940/49 (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

3	„ Statystyka rolnicza	dr S. Szczęch
2	„ Geografia rolnicza	dr A. Kierek
2	„ Zarys prawa cywilnego	dr. A. Pastuszka
2	„ Prawo handlowe	prof. dr H. Dembiński
2	„ Ustawodawstwo starbowe	prof. I. Czuma
4	„ Polityka agrarna	prof. dr Cz. Strzeszewski
2	„ Spółdzielczość ogólna	doc. dr B. Kłapkowski
2	„ Socjologia ogólna	dr L. Bornus
		doc. dr J. Gajek
3	„ Księgowość ogólna i spółdzielcza	ks. doc. dr F. Mirek
2	„ Etyka zawodowa	mgr B. Kęsik
		ks. prof. dr Z. Goliński
1	„ Chrześcijańska doktryna społeczna	ks. prof. dr J. Keller

II rok

2 godz.	Handel rolniczy	ks. bp dr S. Wyszyński
		prof. dr H. Dederko
1	„ Towaroznawstwo rolnicze	mgr F. Bator
4	„ Ekonomia gospodarstw wiejskich wraz z księgowością	prof. dr W. Sławiński
		prof. dr H. Romanowski
1	„ Naukowa organizacja pracy	prof. dr H. Romanowski
3	„ Socjologia wsi	doc. dr J. Gajek
		dr J. Turowski
2	„ Organizacja społeczna i gospodarcza wsi	dr A. Gurnicz
2	„ Agronomia społeczna	inż. Z. Szewczyk
3	„ Organizacja i gospodarka spółdzielcza na wsi	mgr W. Witwicki
		T. Poźniak
		mgr J. Steliga
1	„ Organizacja oświaty i kultury na wsi	prof. dr M. Morelowski
1	„ Sztuka ludowa	H. Zwolakiewicz
1	„ Przemysł ludowy	prof. dr S. Kawyn
2	„ Literatura ludowa	dr W. Kwit
1	„ Higiena na wsi	dr J. Brzozowski
1	„ Budownictwo wiejskie	inż. S. Ziemiński
3	„ Samorząd terytorialny i prawo samorządowe	mgr P. Typiak
2	„ Prawo administracyjne rolnicze	prof. dr W. Klonowicki
		ki
2	„ Mowa ludowa	prof. dr W. Kuraszkiwicz
1	„ Chrześcijańska doktryna społeczna	ks. bp dr S. Wyszyński

Wykaz imienny samodzielnych pracowników naukowych, zastępców profesorów i wykładowców Studium

1. Dr Adamczyk Władysław, KUL.
2. Mgr Bator Ferdynand, dyrektor Centrali Materiałów Budowlanych Warszawa.
3. Dr Brzozowski Jerzy, Wydział Zdrowia Lublin.
4. prof. dr Czuma Ignacy, KUL.

5. Prof. dr Dederko Bogdan, UMCS.
6. Prof. dr Dembiński Henryk, KUL.
7. Doc. dr Dobrzański Jan, KUL.
8. Doc. dr. Gajek Józef, KUL.
9. Ks. prof. dr Goliński Zdzisław, KUL.
10. Dr Gurnicz Antoni, st. asystent UJ Kraków.
11. Prof. dr Kawyn Stefan, KUL.
12. Dr Kački Franciszek, znany historyk gospodarczy wsi.
13. Ks. prof. dr Keller Józef, KUL.
14. Mgr Kęsik Bronisław, dyrektor Oddziału „Społem” Lublin.
15. Dr Kierek Aleksander, KUL.
16. Prof. dr Klonowiecki Wit, KUL.
17. Doc. dr Kłapkowski Bolesław, UJ Kraków.
18. Prof. dr Kuraszkiwicz Władysław, KUL.
19. Dr Kwit Władysław, naczelnik Wydziału Zdrowia Lublin.
20. Prof. dr Lewicki Stefan, UMCS.
21. Ks. doc. dr Mirek Franciszek, Kraków.
22. Prof. dr Morelowski Marian, KUL.
23. Dr Pastuszka Antoni, KUL.
24. Mgr Poźniak Tadeusz, dyrektor Związku Rewizyjnego Spółdzielni Warszawa.
25. Prof. dr Romanowski Henryk, UMCS.
26. Prof. dr Sławiński Witold, UMCS.
27. Mgr Steliga Jan, naczelnik Wydziału Oświaty w Kuratorium Lublin.
28. Dr Szczęch Stanisław, KUL.
29. Inż. Szewczyk Piotr, dyrektor Państwowego Liceum Gospodarstwa Wiejskiego Lublin.
30. Prof. dr Strzeszewski Czesław, KUL.
31. Dr Turowski Jan, KUL.
32. Mgr Typiak Piotr, inspektor Ministerstwa Administracji Publicznej Warszawa.
33. Mgr Witwicki Wiktor, dyrektor Wydziału Związku Rewizyjnego Spółdzielni Warszawa.
34. Ks. bp dr Wyszyński Stefan, biskup ordynariusz lubelski.
35. Inż. Ziemiński Stanisław, UMCS.
36. Zwolakiewicz Henryk, nauczyciel Liceum im. Zamoyskiego Lublin.

Wykaz imienny asystentów Studium

1. Bornus Leon, przy sem. z polityki agrarnej.
2. Kubas Stanisław, przy sem. z ekonomiki gospod. wiejskich.
3. Maciejkowski Antoni, przy sem. spółdzielczym.
4. Martynowski Wacław, przy sem. ekonomii społecznej.
5. Sioma Antoni, przy sem. z prawa administracyjnego rolniczego.
6. ks. Tokarczuk Ignacy, przy ćwiczeniach z ekonomii społecznej.

Ogółem było na Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u 15 samodzielnych pracowników naukowych, 5 zastępców profesorów, 6 młodszych pracowników nauki i 12 osób prowadzących zajęcia zleczone, będących pracownikami nauki lub wybitnymi fachowcami¹¹.

¹¹ Turowski, jw. s. 250.

Wielu pracowników Studium zajęło w późniejszych latach wybitne stanowiska i tak: ks. bp S. Wyszyński został prymasem Polski i kardynałem, ks. Z. Goliński — biskupem ordynariuszem częstochowskim, ks. I. Tokarczuk — biskupem ordynariuszem przemyskim, L. Bornus — profesorem Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach, J. Dobrzański — prorektorem KUL-u i UMCS-u, J. Gajek — profesorem UMCS-u, A. Kierek — profesorem Akademii Rolniczej w Lublinie, P. Szewczyk — profesorem Akademii Rolniczej w Lublinie, J. Turowski — profesorem KUL-u, S. Ziemnicki — rektorem Akademii Rolniczej w Lublinie.

Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u posiadało następujące zakłady naukowe:

1. Zakład polityki agrarnej,
2. Zakład historii wsi,
3. Zakład socjologii wsi,
4. Zakład ekonomiki gospodarstw wiejskich,
5. Zakład spółdzielczości rolniczej,
6. Zakład prawa administracyjnego rolniczego.

W poszczególnych Zakładach wykonywano większe prace zbiorowe pod kierunkiem profesorów z pomocą asystentów, np. monografie ekonomiczno-społeczne skupisk miejskich, zbieranie materiałów do historii wsi w archiwach parafialnych i gminnych.

Budżet Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u był pokrywany z funduszków Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Dyrektor Studium prof. dr Cz. Strzeszewski starał się niejednokrotnie o przydzielenie dotacji państwowych na prowadzenie Studium i w Ministerstwie Oświaty, i w Ministerstwie Rolnictwa i Reform Rolnych, jak również o przydzielenie ośrodka kultury rolnej po rozparcelowanym majątku, celem prowadzenia zajęć praktycznych, np. we wsi Snopków lub Łysołaje w woj. lubelskim, ale nic z tego nie wyszło¹². Tylko Ministerstwo Oświaty udzieliło parokrotnie pewnej sumy na zakup książek dla biblioteki Studium (po 10 000 — zł.). Była to jedyna dotacja państwowa dla placówki KUL-u w całym okresie powojennym¹³.

Główny Urząd Planowania Przestrzennego, Wydział Planowania Wsi, przy Ministerstwie Odbudowy nawiązał ścisłą współpracę ze Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u¹⁴, pragnąc uzyskać od Studium naświetlenie naukowe najważniejszych zagadnień wiejskich i zamawiając szereg monografii prac naukowych. Jak wynika z korespondencji Studium zamieszczonej w Archiwum KUL-u, współpraca ta była dla Ministerstwa Odbudowy bardzo cenna i pomocna. Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u dostarczyło Ministerstwu sześć opracowań naukowych, za które Ministerstwo płaciło honoraria autorskie.

Przeciętna liczba słuchaczy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych

¹² Listy Studium do Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych: z 26 II 1946 r. L. dz. 40/46St; z 15 III 1946 r. L. dz. 47/46St. (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

¹³ Pisma Ministerstwa Oświaty: z 2 III 1946 r. nr bibl. 271/46; z 11 IV 1946 r. nr NDB 1309/46; z 5 X 1946 r. nr NDB 2491/46; z 11 II 1947 r. nr NDB 4024/47 (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

¹⁴ Pismo Ministerstwa Odbudowy z 6 V 1946 r. SUPP 1402/46 (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

Wsi KUL-u wynosiła ponad 200 słuchaczy na obu rocznikach, w tym 60% pochodzenia wiejskiego, tylko w pierwszych latach działalności Studium liczba ta była większa¹⁵. Słuchacze dzielili się na zwyczajnych i wolnych (*Statut Studium* §4). Słuchacze zwyczajni posiadali świadectwo maturalne ze szkół zarówno ogólnokształcących, jak i zawodowych (seminarium nauczycielskie, szkoła spółdzielcza itp.) uprawniające do studiów wyższych. Nie wszyscy jednak mieli świadectwa dojrzałości, byli więc to słuchacze bez kwalifikacji, tzw. wolni. Przeciętnie procentowo wyglądało to w ten sposób:

słuchacze z wyższym wykształceniem	— 20%
„ ze średnim ukończonym (matura)	— 40%
„ ze średnim nieukończonym	— 35%
„ z niższym wykształceniem	— 5%

Wielu słuchaczy robiło maturę w czasie studiów. Dyrekcja Studium łącznie z Kołem Naukowym Słuchaczy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u zorganizowała dla nich kurs maturalny¹⁶. Ci, którzy ukończyli Studium bez matury, otrzymywali nieco innej treści dyplomy. Przeciętnie Studium kończyło co roku 25% rozpoczynających studia słuchaczy.

Studium cieszyło się wśród słuchaczy dużym powodzeniem i zainteresowaniem, gdyż dobrze spełniało swoją rolę kształcenia przyszłych pracowników i działaczy wiejskich, a dyrekcja otaczała ich życzliwą opieką udzielając rad i pomocy w trudnych powojennych warunkach.

Słuchacze Studium założyli Koło Naukowe Słuchaczy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u. Powstało ono na organizacyjnym Walnym Zebraniu słuchaczy Studium odbytym w dniu 16 I 1946 r.¹⁷ Celem Koła Naukowego Słuchaczy Studium — jak głosi Statut tego Koła — „jest praca naukowa i niesienie pomocy materialnej słuchaczom” (art. 5), pomoc w studiach i rozbudzenie zamilowania do samodzielnych prac naukowo-badawczych, jak również praca społeczna. Na posiedzeniu w dniu 25 II 1946 r.¹⁸ przyjęto Statut Koła Naukowego Słuchaczy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u. Pierwszym kuratorem Koła od jego założenia aż do listopada 1948 r. był dr Władysław Adamczyk. W dniu 2 XII 1948 r. Senat Akademicki KUL-u powołał dra Jana Turowskiego na kuratora Koła i był on nim aż do likwidacji Koła¹⁹.

Organami Koła Naukowego Słuchaczy Studium było Walne Zebranie i Zarząd Koła. W zakres działalności Koła wchodziło: zwoływanie posiedzeń, opracowywanie i wydawanie skryptów, reprezentowanie i obrona interesów słuchaczy Studium, pomoc materialna członkom, urządzenie publicznych odczytów i imprez itp. (*Statut Koła* art. 6).

¹⁵ Turowski, jw. s. 251.

¹⁶ Kurs Weryfikacyjno-Kwalifikacyjny zatwierdzony przez Kuratorium Lubelskie pismem z 22 III 1947 r. (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

¹⁷ Księga Protokołów Walnego Zebrania i Zarządu Koła Naukowego Słuchaczy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

¹⁸ Statut Koła Naukowego Słuchaczy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

¹⁹ Pismo Rektora KUL z 13 I 1949 r. L. dz. 58/49/R (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

W obrębie Koła działały następujące Sekcje:

Sekcja naukowa — organizowała zebrania odczytowe i dyskusje z referatami celem wyrównania poziomu naukowego, aby słuchacze po ukończeniu Studium byli gruntownie przygotowani do pracy na wsi. Sekcja nawiązywała kontakty z ośrodkami naukowymi, które interesowały się wsią (np. z Instytutem Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach). Urządzono bezpłatną czytelníę gazet i czasopism oraz skromną bibliotekę liczącą np. w 1947 r. około 200 pozycji²⁰, czytana przez dwie godziny dziennie.

Największym osiągnięciem Sekcji naukowej Koła było wystaranie się razem z dyrektórką Studium o zorganizowanie Kursu Weryfikacyjno-Kwalifikacyjnego, który dawał przygotowanie z zakresu dużej matury. Kurs ten został zatwierdzony przez Kuratorium Lubelskie pismem z dnia 22 III 1947 r.²¹ Chodziło bowiem o to, że nie wszyscy słuchacze Studium posiadali maturę, nie byli więc słuchaczami zwyczajnymi. Po ukończeniu tego Kursu, który odbywał się na terenie KUL-u wszyscy słuchacze zdali maturę, stali się nie tylko słuchaczami zwyczajnymi Studium, ale mogli jeszcze kontynuować studia na wydziałach uniwersyteckich.

Sekcja skryptowa — ułatwiała słuchaczom studia i egzaminy przez wydawanie skryptów w trudnych, powojennych warunkach nabycia książek, słuchaczom, którym praca uniemożliwiała niejednokrotnie uczęszczanie na wykłady. Skrypty te ze wszystkich przedmiotów dla obu lat wychodziły na bieżąco w miarę postępowania wykładów, mimo stałego borykania się z trudnościami finansowymi i brakiem papieru.

Sekcja imprez — organizowała herbatki towarzyskie dla członków Koła i zaproszonych gości, w czasie których odbywały się występy własnego zespołu artystycznego oraz zabawy ogólne, które przyczyniały się do zwiększenia więzi koleżeńskich i dawały zyski, wreszcie urządzała pożegnania absolwentów Studium. Zorganizowała też kurs tańca ludowego i śpiewu przy Kuratorium Lubelskim. Urządzane imprezy miały charakter propagandowy dla Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u, zapraszano na nie przedstawicieli instytucji z zewnątrz.

Sekcja społeczno-oświatowa — (terenowa) posyłała w teren prelegentów z referatami o treści zawodowej, gospodarczej, kulturalnej i prowadziła zajęcia świetlicowe z młodzieżą (np. na Uniwersytecie Niedzielnym w Niedrzwicy). Organizowała również wycieczki naukowe do szkół spółdzielczych (np. Nałęczów, Łysołaje) i naukowo-gospodarcze do czyszczalni nasion, do wsi wzorcowej (np. Eliżówka).

W związku z likwidacją Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u, które zostało zamknięte według rozporządzenia Ministerstwa Oświaty z dniem 1 X 1949 r. podjęto uchwałę o likwidacji Koła Naukowego Słuchaczy Studium na zebraniu Zarządu Koła w dniu 30 IX 1949 r.²² w obecności kuratora Koła dra Jana Turowskiego. Walne Zebranie Koła odbyte w dniu 4 VII 1950 r.²³ przekazało majątek Koła Naukowego Słuchaczy Studium do dyspozycji dziekana Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL-u jako dług wdzięczności za chętnie udzielaną pomoc i radę oraz zasilek materialny.

²⁰ Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.

²¹ Księga Protokołów Walnego Zebrania i Zarządu Koła Naukowego Słuchaczy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

²² Tamże.

Intensywna działalność Koła Naukowego Słuchaczy Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u odznaczała się dużym rozmachem i żywotnością nie tylko w dziale nauki, ale i w pracy społecznej. Grono słuchaczy i profesorów cechował braterski stosunek współpracy. „Tworzyliśmy jedną, wielką, rozumiejącą się wzajemnie rodzinę” — napiszą słuchacze w *Sprawozdaniu Koła Naukowego Słuchaczy Studium za rok akad. 1948/49*²⁴.

Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego zorganizowało na zaproszenie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych²⁵ przy współudziale Wydziału Oświaty Rolniczej Urzędów Ziemskich woj. lubelskiego i kieleckiego Kurs Pedagogiczno-Społeczny dla Nauczycieli Szkół Rolniczych. Wykładowcami byli profesorowie KUL-u i UMCS-u w Lublinie oraz wybitni fachowcy z Lublina i Łodzi. Dyrektorem Kursu został prof. dr Czesław Strzeszewski, a sekretarzem dr Władysław Adamczyk.

Kurs Pedagogiczno-Społeczny dla Nauczycieli Szkół Rolniczych obejmował następujące przedmioty:

45 godz.	Elementy pedagogiki	doc. dr S. Kunowski, KUL
65 „	Pedagogika szczegółowa	prof. dr M. Ziemnowicz, UMCS
25 „	Psychologia wychowania	P. J. Kruszewski, Pedagogium
10 „	Psychologia środowiska wiejskiego	ks. prof. dr J. Pastuszka, KUL
5 „	Zarys rozwoju wychowania	doc. dr J. Dobrzański, KUL
20 „	Podstawowe wiadomości dydaktyki ogólnej	doc. dr S. Kunowski, KUL
5 „	Współzycie szkoły ze środowiskiem	nacz. J. Steliga
15 „	Prowadzenie świetlicy w szkole rolniczej	H. Brodowska, asyst., . . . Studium Spółdzielcze Łódź
10 „	Rozwój wsi jako czynnik zasadniczy poznania środowiska wiejskiego	dr. W. Adamczyk, KUL
5 „	Współczesna struktura agrarna Polski	prof. dr Cz. Strzeszewski, KUL
15 „	Elementy socjologii wsi	dr J. Turowski, KUL
5 „	Organizacja oświaty rolniczej	nacz. A. Pasiak
10 „	Powojenne ustawodawstwo agrarne Polski	prof. dr W. Klonowiecki, KUL
12 „	Metodyka nauczania przedmiotów rolniczych	inż. W. Miśkiewicz

W czasie działalności Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u odbyły się cztery turnusy wykładowe i dwa turnusy egzaminacyjne Kursu Pedagogiczno-Społecznego w następujących terminach:

I turnus	— 15-29 V 1946
II turnus	— 30 IX-5 X 1946
III turnus	— 14-21 XII 1946
IV turnus	— 22 III-3 IV 1947

²³ Tamże.

²⁴ Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.

²⁵ Pismo Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych z 29 VII 1946 r. nr OR/2/ /VIII/2/9 (Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.).

4. Iurnus — 29 IX-4 X 1947
1. Iurnus — 2-5 I 1948²⁶.

Ogólna liczba słuchaczy Kursu Pedagogiczno-Społecznego dla Nauczycieli Szkół Rolniczych wynosiła 69 osób z woj. kieleckiego i lubelskiego, w tym przeważała woj. lubelskie. Uczestnicy znaleźli pomieszczenie na uniwersytecie w gmachu KUL-u, jak również korzystałi ze stołówki akademickiej.

Celem Kursu było podjęcie przygotowania zawodowego kadry nauczycieli szkół rolniczych.

Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych przyznawało dotacje celem prowadzenia Kursów Pedagogiczno-Społecznych, które przeznaczano na potrzeby bieżące, jak również wydawało za nie skrypty ze wszystkich przedmiotów, wręczane później słuchaczom bezpłatnie.

Po odbytych Kursach i po zdaniu egzaminów przed Komisją Egzaminacyjną uczestnicy otrzymali zawiadzenie o ukończeniu Kursu Pedagogiczno-Społecznego dla Nauczycieli Szkół Rolniczych przy Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, które było równoznaczne ze świadectwem ukończenia kursów specjalnych i dawały wymagane kwalifikacje do nauczania w szkołach zawodowych.

Założycielem i organizatorem Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u od jego powstania aż do zamknięcia był prof. dr Czesław Strzeszewski, ówczesny dziekan Wydziału Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL-u. To dzięki jego inicjatywie, pracowitości, pomysłowości i całkowitemu oddaniu nowej placówce na KUL-u Studium mogło prosperować i rozwijać się. Prof. Strzeszewski postawił sobie za zadanie utworzenie takiej uczelni, której program obejmowałby całokształt zagadnień związanych ze wsią, nie tylko rolniczo-gospodarczych, ale i społeczno-kulturalnych.

Stworzenie Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u było bardzo śmiałym i odważnym czynem w warunkach powojennych. Było próbą szerszego oddziaływania Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i uzyskiwania wpływów na terenie wsi, jak również próbą kształcenia inteligencji pracującej na wsi i dla wsi w duchu katolickim. Było więc w tym zakresie nie tylko lokalną inicjatywą uniwersytecką, ale o szerszym zasięgu ogólnokościelnym. Stąd zainteresowanie Studium ze strony wielkiego społecznika ks. bpa dra S. Wyszyńskiego, ówczesnego ordynariusza lubelskiego i Wielkiego Kanclerza KUL-u, a późniejszego prymasa Polski i kardynała oraz kilku innych księży społeczników z ks. drem I. Tokarczukiem, późniejszym biskupem ordynariuszem przemyskim na czele. Studium było też pierwszą i najdalej idącą próbą nawiązania współpracy pomiędzy Katolickim Uniwersytetem Lubelskim a państwowym Uniwersytetem im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Ta jedyna tego typu uczelnia w Polsce — a należy podkreślić fakt utworzenia jej przy KUL-u — mimo że powstała w trudnych, powojennych czasach, miała jednak korzystne warunki rozwoju. Powstała w Lublinie, w centrum rolniczym, miała zapewniony dobor poważnych sił naukowych z KUL-u i z UMCS-u oraz z Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach. Nowością było związanie Studium z Wydziałem Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL-u i uwzględnienie na pierwszym miejscu nauk społeczno-ekonomicznych i prawnych. Jak dalece tego rodzaju inicjatywa była nowością świadczy fakt zainteresowania się środowiska katolików francuskich, których ruch „Economie et

²⁶ Tamże.

Humanisme", kierowany przez dominikanina o. J. L. Lebreta, nazwał działalność Studium akcją humanizacji wsi²⁷.

Na Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi KUL-u panowała atmosfera powagi nauki i rzetelnej pracy. Szlachetna rywalizacja wśród słuchaczy i ich pilność była bardzo owocna w wynikach. 80% zdających miało oceny dobre i bardzo dobre²⁸. Praca Studium charakteryzowała się dużym dynamizmem rozwojowym nie tylko w kierunku nauki, ale i w kierunku uspołecznienia, przez coraz szersze oddziaływanie na środowisko wiejskie w duchu katolickim i skupienie najwartościowszej młodzieży wiejskiej na KUL-u.

Musiało to wywołać trudności w tym okresie, które zakończyły się zamknięciem Studium przez Ministerstwo Oświaty z dniem 1 X 1949 r.

Gerhard Schmidtchen. *Was den Deutschen heilig ist. Religiöse und politische Strömungen in der Bundesrepublik Deutschland*. München 1979, s. 228, Kösel-Verlag.

Książka G. Schmidtchena, psychosocjologa i socjologa z Zurychu, nosząca tytuł *Was den Deutschen heilig ist*, należy do najbardziej znaczących publikacji z dziedziny teologii praktycznej, pedagogiki i socjologii religii z ostatnich kilku lat. Podtytuł dzieła zdradza, że idzie tu o obszerny opis religijnych i politycznych nurtów w Republice Federalnej Niemiec. Autor rozwija komunikacyjną teorię instytucji i częściowych systemów społecznych, informuje o różnych systemach orientacji, o religijnych i politycznych instytucjach, a także o swoistości społecznych procesów komunikacji. Obszerny materiał empiryczny i teoretyczny może stanowić ogromną pomoc dla tych, którzy działają w takich dziedzinach życia, jak: polityka, kształcenie, duszpasterstwo, poradnictwo rodzinne itp.

Cztery rozdziały pracy (V-VIII) poświęcone są zagadnieniom wprost politycznym lub w powiązaniu z religijnymi. Stanowią wartościowe źródło dla strategicznych i taktycznych przemyśleń dla organizacji partyjnych w RFN. W niniejszej recenzji referujemy tylko te fragmenty książki, które dotyczą problematyki socjo-religijnej (rozdziały I-IV i IX).

Rozważania zawarte w recenzowanej książce nawiązują do badań empirycznych, zrealizowanych za pomocą standaryzowanych wywiadów, przeprowadzonych przez Instytut Demograficzny z Allensbach w latach 1974-1976. Szczególnie cenne są rezultaty badań panelowych z lat 1974-1975 obejmujących reprezentatywną grupę ludności dorosłej, ankietowanej dwukrotnie w ponad rocznym odstępnie czasu. Pozwoliły one po raz pierwszy na uchwycenie w skali masowej trendów rozwojowych postaw religijnych. Całokształt tematyczny tych badań obejmował takie problemy, jak: socjalizacja religijna i tożsamość osobowa, orientacje i instytucje religijne oraz polityczne, elementy religijne w motywacji politycznej, zachowania komunikacyjne w dziedzinie religijnej i politycznej, transfer orientacji religijnych do

²⁷ Cz. Strzeszewski. *L'Universite Catholique de Lublin et l'humanisme au village*. „Economie et humanisme” 28:1946 s. 666n.

²⁸ Archiwum KUL Studium Zagadnień Społecznych i Gospodarczych Wsi — bez sygn.